



Journal of Human Rights and Peace Studies

journal homepage: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HRPS/index>



Dialogue as Peace Innovation: State of Knowledge and Recommendations

การสานเสวนาในฐานะนวัตกรรมสันติภาพ: สถานภาพความรู้ และข้อเสนอแนะ

Poldham Sianmekhun Chancome/พลธรรม์ เคียรเมชั่น จันทร์คำ

Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University, Thailand

สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

poldham.chn@mahidol.edu

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received: 26-Jun-2022

Revised: 04-Dec-2022

Accepted: 15-Dec-2022

Keywords:

dialogue,
peace innovation,
knowledge

This research article aims to present the innovation of the Institute of Human Rights and Peace Studies (IHRP). This research uses a documentary research method to interpret data to synthesize with an innovation framework. The results showed that IHRP's dialogue is an innovation that can be used to solve problems in the southern border areas. It has produced outcomes and impacts on the individual, community, and organizational levels. It has served the community widely. This research article has 4 recommendations: 1) Dialogue needs to continually educate society; 2) IHRP should develop personnel in the next generation to be professionals in dialogue innovation. 3) IHRP formulates a strategy for proactive dialogue on issues that are in line with the needs of the community 4) Creating re-innovations through knowledge management to improve or enhance innovation.

บทคัดย่อ

คำสำคัญ:

การสานเสวนา,
นวัตกรรมสันติภาพ,
ความรู้

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอนวัตกรรมของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา (สสมส.) โดยใช้วิธีวิจัยเอกสาร และนำข้อมูลมาตีความเพื่อสังเคราะห์ ด้วยกรอบแนวคิดนวัตกรรม ผลการวิจัยพบว่า การสานเสวนาของสสมส.มีลักษณะเป็นนวัตกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์แก้ไขปัญหาในพื้นที่ชายแดนใต้ การสานเสวนาได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชน องค์กร และได้ให้บริการอย่างกว้างขวาง บทความวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะต่อการสานเสวนา 4 ประการ ได้แก่ 1) ผู้เกี่ยวข้องควรให้ความรู้เรื่องการสานเสวนาแก่สังคมอย่างต่อเนื่อง 2) สสมส.ควรพัฒนาบุคลากรรุ่นต่อไปให้มีทักษะเชี่ยวชาญด้านการสานเสวนา 3) สสมส.จัดทำยุทธศาสตร์การสานเสวนาเชิงรุกในประเด็นที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน 4) การสร้างนวัตกรรมใหม่ โดยจัดการความรู้ เพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือยกระดับนวัตกรรม

1. บทนำ

ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงปรากฏความรุนแรงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นับตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2547 และยังไม่อาจหาข้อสรุปได้ว่าจะสิ้นสุดหรือเกิดความสงบสันติได้เมื่อใด ความพยายามในการแก้ไขปัญหาได้เกิดขึ้นอย่างหลากหลายในทุกมิติ ผ่านองค์ความรู้ที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือวิธีการต่าง ๆ เช่น การวิจัยและพัฒนา การประชุมต่าง ๆ การเยียวยาผู้สูญเสีย ภาคประชาสังคม การจัดทำนโยบาย เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่าง ๆ กล่าวคือ เกิดการรวมกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้ (Charoenpolpiriya, 2007) เกิดภาคประชาสังคม (Tuansiri, 2013) และมีความพยายามแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของทุกภาคส่วน นำมาซึ่งข้อเสนอเชิงนโยบายจำนวนมาก (Buranajaroenkij, 2021; Narkurairattana & Chaisukkosol, 2021) แต่ก็ยังคงเกิดความขัดแย้งรุนแรง ยังมีช่องว่างของความร่วมมือ ความไว้วางใจ ขาดความเห็นพ้องกันในหลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะ ประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ อันแสดงให้เห็นถึงการขาดการมีส่วนร่วมอย่างรอบด้าน

การทำงานด้านสันติศึกษาให้ความสำคัญทั้งเรื่องการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสันติภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและการพยายามหาวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ยังคงมีพันธกิจทางสังคมเพื่อการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทำงานต่อเนื่องมาตั้งแต่ก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี (ศพส.) เมื่อปลายพ.ศ. 2547 ส่วนใหญ่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหิดล แต่ก็มีแหล่งทุนอื่น ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนด้วย

การสานเสวนานับเป็นโครงการที่โดดเด่นและมีการดำเนินงานจำนวนมากในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2548-2557 ซึ่งเป็นช่วงของการนำองค์ความรู้และทฤษฎีการสานเสวนาลงไปใช้อย่างจริงจังและเข้มข้น ส่งผลให้การสานเสวนาเป็นที่รู้จักแพร่หลาย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น การสานเสวนาระหว่างศาสนา การสานเสวนาพื้นที่ป่าสมุนไพรมหาไพรที่รักษาพื้นที่ป่าไว้ได้ การสานเสวนาแก้ไขปัญหาที่ทิ้งขยะตำบลควนโนรี จังหวัดปัตตานี การสานเสวนาในสถานพินิจ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นนวัตกรรมเพราะเป็นวิธีการใหม่ที่น่าไปใช้

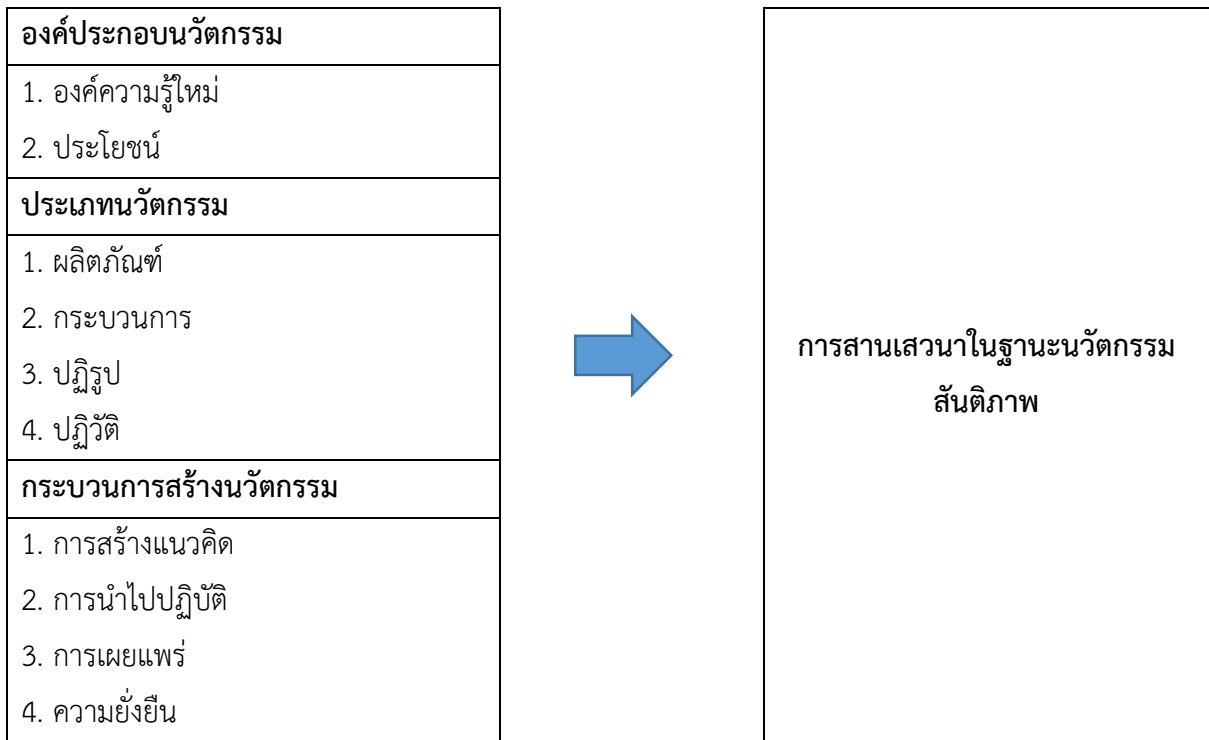
ในพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ 3 ประการ ได้แก่ กรอบแนวคิดการพัฒนาสันติภายในและการพัฒนาสันติภายนอก การผสมผสานรูปแบบที่แตกต่าง เทคนิคอันหลากหลาย จึงเกิดคำถามวิจัยว่า นวัตกรรม การสานเสวนามีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นคำถามที่ต้องการทบทวนผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างเป็นระบบผ่านการวิจัย เพื่อให้เข้าใจนวัตกรรม ผลลัพธ์ ผลกระทบ และให้ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดทิศทางการทำงานด้านสันติศึกษาซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทุกมิติ เช่น เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคม การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชน ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษานวัตกรรมของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ในช่วงปีพ.ศ. 2548-2557

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้กรอบแนวคิดนวัตกรรม (Innovation) โดยทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับนวัตกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสานเสวนาทั้งของต่างประเทศและไทย กล่าวคือ James M. Utterback (1970; 2014) กล่าวถึงนวัตกรรมว่าเป็นสิ่งใหม่ มีประโยชน์ เป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎีและสาขาวิชาเฉพาะ และมีกระบวนการสร้างนวัตกรรม เช่นเดียวกับ Spila, J. C., Luna, A. & Unceta, A. (2016) กล่าวว่าเป็นการผสมผสานระหว่างความคิดและรูปแบบการทำงานร่วมกัน ขณะที่สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กล่าวถึง นวัตกรรมว่า เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม สังคม (Royal decree establishing the National Innovation Agency (Public Organization), 2009) ทั้งนี้ สามารถสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นแนวทางการวิจัยได้ว่า นวัตกรรมมีองค์ประกอบหลัก 2 ประการ ได้แก่ 1. องค์ความรู้ใหม่ 2. ประโยชน์ โดยจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. ผลิตภัณฑ์ 2. กระบวนการ 3. นวัตกรรมแบบปฏิรูป ที่ดัดแปลงจากของเดิม 4. นวัตกรรมแบบปฏิวัติ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากเดิมอย่างสิ้นเชิง และมีกระบวนการสร้างนวัตกรรม 4 ประการ ได้แก่ 1. การสร้างแนวคิด 2. การนำไปปฏิบัติ 3. การเผยแพร่ 4. ความยั่งยืน ขณะที่การสานเสวนานั้น ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมให้เข้าใจประวัติศาสตร์ของการสานเสวนาว่าในสังคมไทยมีการริเริ่มมานานแล้วแต่ยังขาดความเข้าใจเรื่องการสานเสวนา (Center for Peace Studies and Development, 2006b) โดยวิศิษฐ์ วังวิญญู (Wangwinyu, 2005) ได้นำมาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักได้อย่างดี ขณะเดียวกันหมู่บ้านพลัมก็มักใช้เป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมให้เกิดการเริ่มต้นใหม่ (Mornmai, 2007) ขณะที่ศาสนาอิสลามนั้นก็มีวิธีการพูดคุยลักษณะสภาซุรอ แต่ก็ถือว่ายังมีลักษณะที่แตกต่างกันมาก (Suwanbubpha, 2009c) กรอบแนวคิดนวัตกรรมสามารถนำไปใช้ตรวจสอบการทำงานด้านการสานเสวนาได้ว่าสอดคล้องกับการเป็นนวัตกรรมเพียงไร โดยสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้



Source: Conceptual framework developed by Poldham Sianmekhun Chancome, 2022

4. ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานภาพองค์ความรู้ด้านการสานเสวนาของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา โดยมีขั้นตอนหรือวิธีการศึกษา 5 ประการ ดังนี้

4.1 การคัดเลือกเอกสาร โดยคัดเลือกเฉพาะโครงการที่มีการรายงานผลการดำเนินงาน ทั้งในรูปแบบรายงาน หนังสือ วิดีทัศน์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ระหว่างปีพ.ศ 2548-2557

4.2 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร รายงาน ที่ตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว และข้อมูลปฐมภูมิที่ยังเป็นรายงานผลการดำเนินงาน และไม่เคยเผยแพร่สู่สาธารณะ

4.3 การวิเคราะห์ เป็นการแยกย่อยข้อมูล จัดกลุ่มข้อมูล โดยนำผลการดำเนินงานในแต่ละกลุ่มประเด็นมาร้อยเรียงให้เห็นภาพรวมของสถานการณ์ เปรียบเทียบ และอาจทำให้เกิดการตีความใหม่หรืออธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

4.3.1 อ่านและทำความเข้าใจรายงานการดำเนินงานที่จะนำมาวิเคราะห์ โดยไม่มีการตีความหรือเปรียบเทียบ

4.3.2 ค้นหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างผลการดำเนินงานให้เห็นว่าผลการดำเนินงานมีความสอดคล้องหรือแตกต่างจากกรอบแนวคิดการวิจัย

4.4 การสังเคราะห์

4.4.1 นำผลการตีความทั้งหมดมาสังเคราะห์ ซึ่งจะทำได้ภาพรวมของรายงานผลการดำเนินงานทุกเรื่อง

4.4.2 สรุปและรายงานผลการสังเคราะห์ เป็นการสรุปผลการดำเนินงานและการอภิปรายผลการศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นลักษณะของนวัตกรรม

4.5 จริยธรรมการวิจัยในคน การวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดล รหัสโครงการ MU-IRB 2013/169.1712 เลขที่ COA.NO. 2014//022.2802 สิ้นสุดในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2559

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การสานเสวนามีลักษณะเป็นนวัตกรรม โดยมีองค์ประกอบหลัก 2 ประการ ได้แก่ องค์ความรู้ใหม่และประโยชน์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 องค์ความรู้ใหม่ ประเภทผลิตภัณฑ์และกระบวนการ ระดับปฏิรูปและปฏิวัติ

จากรายงานการดำเนินงานโครงการฝึกอบรมวิทยากรสานเสวนาพบว่า มีการริเริ่มโครงการสานเสวนาตั้งแต่วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2548 และมีการกล่าวถึงคำว่า “สานเสวนา” โดยอ้างถึง รศ. ดร. โคทม อารียา, นพ. ประเวศ วะสี และสถาบันพระปกเกล้า แม้ในรายงานไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียด ผู้วิจัยเข้าใจว่าน่าจะเป็นความเห็นพ้องกันระหว่างสามฝ่ายเพื่อบัญญัติศัพท์ Dialogue ว่า

“สานเสวนา” คือ “การฟังและพูดคุยกัน สานคือการประสาน เราทุกคนอยู่ในสภาพที่มีความหลากหลาย ทางอัตลักษณ์ (identity) ในด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม การต่างกายชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ฯลฯ ความหลากหลายเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา อัตลักษณ์ที่แตกต่างกันทำให้สังคมงดงาม แต่เมื่อมีอคติหรือความเข้าใจผิด อัตลักษณ์อาจก่อให้เกิดปัญหา ทำให้เกิดการแบ่งเขาแบ่งเราได้” (Suwanbubpha, 2005)

นับแต่นั้น คำว่า สานเสวนา ในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์และกระบวนการใหม่ก็เริ่มเป็นที่รู้จัก แม้ไม่ได้รับการยอมรับมากนักในตอนแรก (Chaisukkosol, 2015) แต่ต่อมาไม่นานก็เกิดความแพร่หลายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหิดล และองค์การระหว่างประเทศ เช่น สภาศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย (Interreligious Council of Thailand: IRC) มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท ประเทศไทย (Friedrich Ebert Stiftung: FES) รวมทั้งพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย เช่น การให้บริการวิชาการแก่การไฟฟ้าฝ่ายผลิต สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 14 จังหวัดภาคใต้ ประชาคมมิดล ความขัดแย้งทางการเมืองระดับประเทศ เป็นต้น ผ่านกิจกรรมจำนวนมากที่การดำเนินงานภายใต้สสมส. และมีผู้นำการสานเสวนาไปใช้อย่างแพร่หลายสืบมาจนปัจจุบัน (Suwanbubpha, 2005; 2009b; 2014)

ด้วยเนื้อหาเดียวกันนี้สามารถกล่าวได้ว่า การสานเสวนา ในบริบทนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จัดเป็นนวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์และกระบวนการใหม่ ระดับปฏิรูป โดยนำรูปแบบองค์ความรู้เดิมซึ่งมักเป็นการสานเสวนาเพื่อให้เข้าใจภาวะภายในและมุ่งเพื่อการสานสัมพันธ์ภายในวงสนทนา มาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการขยายออกไปสู่การแก้ไขปัญหาภายนอกหรือปัญหาใน

ชุมชน แต่หากนำมาพิจารณาในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ การสานเสวนาจัดเป็นนวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์และกระบวนการใหม่ *แบบปฏิวัติ* การประชุมในรูปแบบต่างๆที่เคยมีมา เพราะยังไม่พบการนำสานเสวนามาใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การแก้ไขปัญหามาแบบเดิมเป็นเพียงการประชุมหารือ การสัมมนา ระดมสมอง สภาชุมชน ที่เน้นความคิดเชิงเหตุผลและความเห็นพ้องกันของกลุ่มหรือชุมชน ทั้งนี้ จะพรรณนาอย่างละเอียดในส่วนของการสร้างการสานเสวนาที่ประกอบด้วย แนวคิด การนำไปปฏิบัติ และการอภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการสร้างการสานเสวนา: นวัตกรรมสันติภาพ

1) การสร้างแนวคิด

การสานเสวนาผ่านการบ่มเพาะทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างเข้มข้นนับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 เรื่อยมาตลอดช่วง 10 ปีแรกของการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีกลุ่มคนสำคัญเข้าร่วมจำนวนมาก ได้แก่ ผู้นำศาสนา นักการเมือง ผู้นำท้องถิ่น ฝ่ายความมั่นคง ฝ่ายผู้เห็นต่างจากรัฐ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง และสานเสวนาก็ผ่านบททดสอบในสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงที่ต่างปรารถนา การแก้ไขได้อย่างสันติวิธี ซึ่งกระบวนการทำงานของสสมส.นั้นต้องใช้ทั้งกระบวนการพัฒนามิติด้านในและการพัฒนามิติด้านนอกควบคู่กันไป ผ่านกรอบแนวคิดและรูปแบบการสานเสวนา (Chancome, 2021) ดังนี้

กรอบแนวคิด 5 ประการ ที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งครอบคลุมการพัฒนาสันติภายในและสันติภายนอก ได้แก่

- 1) สันติวิธี (Peaceful means) ที่เป็นทั้งสันติภายใน โดยเรียนรู้คุณค่า ความหมายอันเป็นวิถีการดำเนินชีวิตหรือสันติวัฒนธรรม และสันติภายนอกที่ร่วมแสวงหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งรุนแรง (Suwanbubpha, 2005; 2009a)
- 2) จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) ที่เป็นการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ผ่านการฝึกสติ สมาธิ ปัญญา เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Suwanbubpha, 2009a)
- 3) การสื่อสารอย่างสันติ (Nonviolent Communication) เป็นการฝึกฝนการพูด ผ่านการสังเกต การเข้าใจความรู้สึก เข้าใจความต้องการ และการร้องขอ (Suwanbubpha, 2009b)
- 4) จริยธรรมโลก ได้แก่ การเคารพคุณค่าของชีวิต การปฏิสัมพันธ์อย่างซื่อสัตย์และยุติธรรม การมีเมตตากรุณา (Kung, 2003 cited in Suwanbubpha, 2005; 2009a)
- 5) ศาสนา ต่างสอนถึงความดีงามเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และให้ความสำคัญกับการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Suwanbubpha, 2009a)

รูปแบบการสานเสวนา

การสานเสวนา มักใช้รูปแบบหลัก 4 ประเภท ได้แก่ การสานเสวนาแบบสามคน การสานเสวนาแบบเปิดพื้นที่ การสานเสวนาแบบสภากาแพ และการสานเสวนาแบบอ่างปลา ซึ่งเป็นกระบวนการที่สามารถ

ออกแบบให้มีความต่อเนื่องกันได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย การจัดสานเสวนาอาจจัดเพียงรูปแบบใดแบบหนึ่งก็ได้ (Chancome, 2021) ดังนี้

1) การสานเสวนาแบบสามคน (Trio listening) เป็นการพูดคุยกันระหว่างคน 3 คน ที่มักเป็นการเล่าเรื่องที่ยากลำบากในการตัดสินใจ (Dilemma) โดยคนที่ 1 เป็นคนเล่าเรื่อง คนที่ 2 และ 3 ฟังอย่างตั้งใจโดยไม่ตัดสินไว้ก่อน จากนั้นคนที่ 2 ให้คำแนะนำให้ได้มากที่สุด สุดท้าย คนที่ 3 ให้คำแนะนำที่ตรงกันข้ามกับคนที่ 2 ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม

2) การสานเสวนาแบบเปิดพื้นที่ (Open space) เป็นการเปิดพื้นที่เสรีให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนได้เสนอประเด็นการสานเสวนา ซึ่งทำให้ได้ประเด็นจำนวนมาก จึงต้องนำมาจัดเป็นกลุ่มประเด็นไม่ให้มากเกินไป ประมาณ 4-5 กลุ่มประเด็น

3) การสานเสวนาแบบสภากาแฟ (World café) เป็นการออกแบบการพูดคุยแบบร้านกาแฟ ที่โต๊ะมีกระดาษแผ่นใหญ่วางคลุมโต๊ะซึ่งสามารถขีดเขียน วาดรูปความคิดของตนได้ โดยมีเจ้าของร้านกาแฟหนึ่งคนประจำโต๊ะ ส่วนผู้เข้าร่วมเปรียบเสมือนลูกค้าที่เข้ามาพูดคุย

4) การสานเสวนาแบบอ่างปลา (Fish bowl) เป็นการสานเสวนาในรูปแบบของการจัดการความรู้ มีผู้ทำหน้าที่หลัก 3 ฝ่าย ได้แก่ 1. คุณอำนวย ทำหน้าที่ให้กระบวนการพูดคุยราบรื่น 2. คุณกิจ เป็นตัวแทนที่เข้ามาแสดงความคิดเห็นซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นการเฉพาะ โดยนั่งอยู่ตรงกลางวง และมีที่ว่าง 1-2 ที่ เพื่อให้ผู้ฟังเข้ามาร่วมสนทนาได้ในบางช่วง 3. คุณลิขิต ทำหน้าที่ผู้บันทึกการพูดคุย

2) การนำไปปฏิบัติ

การสานเสวนาเป็นการทำงานที่จริงจังต่อเนื่องของสถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา (สสมส.) มีโครงการสานเสวนาโดยตรงรวมทั้งสิ้น 10 โครงการ และที่ใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งหรือกิจกรรมหนึ่งของโครงการจำนวน 8 โครงการ โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลากหลาย เช่น ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ ผู้นำชาวบ้าน ผู้นำศาสนา เยาวชน นักศึกษา นักจัดรายการวิทยุ จากนั้นยังปรากฏงานด้านนี้อย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน

ในกระบวนการสานเสวนานั้นมักเริ่มต้นจากการอธิบายความหมายของสานเสวนา กติกา ทฤษฎีที่สนับสนุน โดยอ้างอิงทฤษฎีของเดวิด โบห์ม (David Bohm: 1917-1992) และลีโอนาร์ด สวิดเลอร์ (Leonard Swidler: 1929-ปัจจุบัน) (Suwanbubpha, 2005) กล่าวคือ

“ทฤษฎีสานเสวนาของเดวิด โบห์ม คือ การปล่อยให้เกิดการสั่นไหวของความหมายที่เกิดจากการฟังอย่างลึกซึ้ง” ทฤษฎีสานเสวนาของ ลีโอนาร์ด สวิดเลอร์ คือ การที่คนสองคนหรือสองกลุ่มที่เชื่อต่างกัน มาร่วมเสวนากัน สนทนากันเพื่อเรียนรู้ เพื่อเจริญเติบโต เพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยมีกฎการสานเสวนา 10 ประการ ได้แก่ 1) ซื่อสัตย์และจริงใจต่อจุดยืน 2) ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย 3) มีศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน 4) คุยในระดับเดียวกัน ได้แก่ ระดับหลักการ คำสอน ระดับประสบการณ์ที่เน้นการปฏิบัติทางศาสนา และระดับชีวิตที่เน้นการแก้ไขปัญหาแล้ว 5) บอกจุดยืนชัดเจน 6) ไม่ด่วนสรุปความเชื่อของคนอื่น 7) ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ก็ให้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ โดยธรรมชาติ 8) ต้องเชื่อใจ ต้องให้เกียรติซึ่ง

กันและกัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา 9) เปิดโอกาสให้เราได้ใคร่ครวญพิจารณาถึงจุดยืนของเรา 10) ทดลองข้ามวัฒนธรรม (Suwanbubpha, 2005; 2009a)

จากนั้นจึงมีการเตรียมความพร้อม โดยการแนะนำตัวและสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจ บางช่วงตอนก็อาจมีสื่อสร้างแรงบันดาลใจ หรือตัวอย่างความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสานเสวนาที่ผ่านมา หรือการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้พื้นฐานในบางเรื่อง เป็นต้น

ในการจัดสานเสวนามักมีเทคนิคที่ใช้อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งทำให้กระบวนการสานเสวนาที่จัดขึ้นมีความแปลกใหม่สำหรับคนส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (Chancome, 2021) ดังนี้

1) การใช้ระฆัง (Singing bowl) เป็นการใช้เสียงเพื่อทำให้เกิดสติ หรือ ส่งสัญญาณให้กลับมาอยู่กับตนเองในปัจจุบันขณะ เป็นเสียงที่น้อมนำให้เกิดความสงบ หรือบางครั้งตัดแปลงเพื่อให้สัญญาณเมื่อหมดเวลา แต่ก็มีไว้เพื่อให้เกิดสติ คือ ความระลึกได้ตามกติกาที่ตกลงกัน

2) แท่งพูด (Talking stick) เป็นการฝึกให้พูดน้อยลง ไตร่ตรองมากขึ้น คิดก่อนพูด ไม่โพล่งถาม ไม่สวนแย้ง ทำใจให้นิ่งและช้าลง โดยอาจใช้วัสดุอะไรก็ได้ตามความเหมาะสม เช่น ดอกไม้ ปากกา แท่งไม้ เหมือนเป็นสัญลักษณ์แทนไม้ค้ำ โดยผู้พูดต้องจับแท่งพูด ซึ่งเป็นอุบายในการกำหนดสติก่อนพูด

3) การสร้างความไว้วางใจ โดยทำกิจกรรมฝากความกังวลและบอกความคาดหวัง การค้นหาอย่างชื่นชม (Appreciative Inquiry) เพื่อสร้างทัศนคติเชิงบวก โดยเน้นหลักการพื้นฐาน “ฟังด้วยใจ ฟังด้วยเมตตา ฟังโดยไม่ตัดสินไว้ก่อน และฟังด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา” กระบวนการสร้างความไว้วางใจนี้นับเป็นกระบวนการแรก ๆ ที่ต้องทำให้เกิดขึ้น ดังที่ปารีชาต สุวรรณบุบผา (Suwanbubpha, 2014) กล่าวย้ำอยู่เสมอว่า “มีคำพูดหนึ่งคือ No trust No dialogue คือ ถ้าเราไม่มีความไว้วางใจกันแล้วจะมาพูดคุยกันได้อย่างไร...”

4) สื่อสร้างแรงบันดาลใจ โดยมีคลิปที่นำมาใช้บ่อย ได้แก่ “ผลึกน้ำ” “Equilibrium” ภาพยนตร์สั้น “ฉันทมิตร” “You move country moves” “The Imam and the Pastor” ฯลฯ สื่อสร้างแรงบันดาลใจนี้จะช่วยปลุกสัญชาตญาณใฝ่ดีให้เกิดขึ้น มีกำลังใจ มองเห็นความหวัง ศักยภาพที่จะบรรลุเป้าหมายได้

5) การเยียวยา เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ที่แตกร้าวที่ต้องการเยียวยา อาศัย “การฟังอย่างลึกซึ้ง” เป็นสำคัญ เพื่อให้ได้ยินและเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการอย่างแท้จริง เช่น การแสดงบทบาทสมมติเป็นฝ่ายตรงข้าม การเขียนสิ่งที่รัก สิ่งที่เคยรพลงกระดาชแล้วให้อื่นทำร้ายหรือขี้กระดาช การพูดถึงความดีงาม การแบ่งปันความเสียใจ สำนึกผิด การแสดงความรู้สึกที่ถูกรุ้กระทำ การร้องขอการสนับสนุน เป็นต้น

6) ประชาธิปไตยแบบลงคะแนน (Dot democracy) มักใช้เลือกประเด็นยอดนิยมจากการสานเสวนาแบบเปิดพื้นที่ เพื่อนำไปจัดสานเสวนาแบบสภาภาพ หรือเลือกประเด็นยอดนิยมจากสภาภาพ เพื่อนำไปจัดการสานเสวนาแบบอ่างปลา

7) การลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและการแก้ไขปัญหา แม้เป็นวิธีที่คล้ายคลึงกับรูปแบบเดิมของการแก้ไขปัญหา แต่มีความแตกต่างกันที่สานเสวนาไม่ละเลยกระบวนการเรียนรู้มิติด้านใน

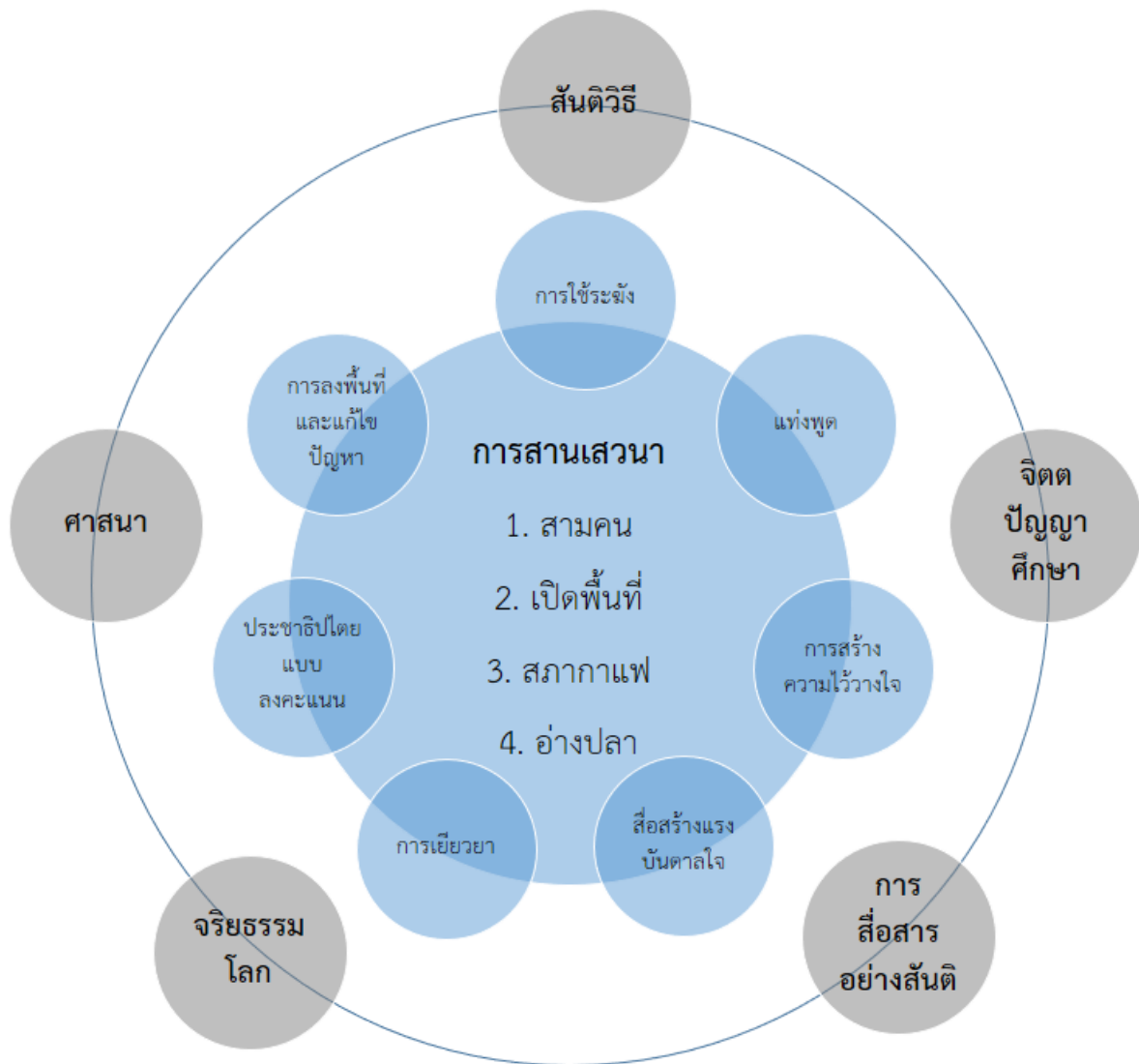
3) การเผยแพร่

การสานเสวนานอกจากสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมแล้ว การสานเสวนายังเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธีโดยการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุย และทำให้เกิดการแก้ไขปัญหา ลดความขัดแย้ง และชักนำกลุ่มคนที่เห็นต่างมาร่วมกันทำงานและร่วมแบ่งปันความรู้ ที่เน้นเปิดพื้นที่เรียนรู้ตนเองมากกว่าเรียนรู้เนื้อหาตามที่เคยปฏิบัติกันมา ส่งผลให้เกิดการใกล้ชิด การรับฟัง และนำไปสู่การเยียวยา ลดทอนปัญหา แก้ไขปัญหาในหลายเรื่อง เกิดการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เกิดองค์ความรู้ด้านการสานเสวนาที่ยังขาดความชัดเจน โดยมีการพัฒนาองค์ความรู้จากกระบวนการทำงาน ได้มีการตีพิมพ์ตำราวิชาการ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในวงกว้าง (Center for Peace Studies and Development, 2006a; Suwanbubpha, 2005; 2006; 2009a; 2009b; 2010) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสานเสวนาที่เป็นนวัตกรรมสันติภาพนั้น ได้ผ่านการเผยแพร่ เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชน จึงทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนและเปิดพื้นที่การพูดคุยแบบใหม่ที่เป็นนวัตกรรมการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้และสังคมไทย

4) ความยั่งยืน

ในช่วง 10 ปีหลังพบว่า การสานเสวนายังคงเป็นงานหลักและมีความโดดเด่นที่สุดของการทำงานด้านสันติศึกษาของสสมส. และได้รับการเรียกร้องจากพื้นที่ชายแดนภาคใต้ให้ดำเนินโครงการลักษณะเช่นนี้ต่อไป (Suwanbubpha, 2009a) อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่จะจัดการความรู้ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่สสมส.ต้องริเริ่มทำอย่างเป็นระบบ การสานเสวนาที่เป็นนวัตกรรมยังขาดทิศทางในการปรับปรุงนวัตกรรมอีกครั้ง (Renovation) อันเป็นมรดกที่สสมส.ได้รับให้สานต่อสืบไป เพราะไม่พบยุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านนวัตกรรม การสานเสวนาในระยะหลังมรดกกรรมของปารีชาติ สุวรรณบุบผา ผู้ริเริ่มการสานเสวนาในชายแดนใต้ มีกระบวนการที่ลดน้อยลงมาก โดยเฉพาะสันติภายใน (Inner peace) โดยมักจะเร่งรีบเข้าสู่การแก้ไขปัญหา ซึ่งมีลักษณะไม่ต่างจากเวทีการประชุม สัมมนาทั่วไป ดังนั้น เพื่อให้วัตกรรมการสานเสวนามีเอกลักษณ์อันโดดเด่น บุคลากรสสมส.จำเป็นต้องฝึกฝน ปรับปรุง ให้สอดคล้องกับบุคลิกของตนโดยรักษาเอกลักษณ์ของกระบวนการพัฒนาสันติภายในและสันติภายนอกไว้ให้ได้ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มีสาระแตกต่างจากวิธีการแก้ไขปัญหาแบบเดิม

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การสานเสวนานั้นมีลักษณะเป็นองค์ความรู้ใหม่ เป็นนวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์และกระบวนการ ทั้งระดับปฏิรูปและปฏิบัติ โดยมีกระบวนการสร้างให้เป็นนวัตกรรมสันติภาพ ผ่านการสร้างแนวคิดที่ประกอบด้วยแนวคิดหลัก 5 ประการที่คอยโอบล้อมเกื้อกูล ได้แก่ *สันติวิธี จิตตปัญญาศึกษา การสื่อสารอย่างสันติ ศาสนา จริยธรรมโลก* และนำรูปแบบหลัก 4 ประการมาใช้ ได้แก่ *การสานเสวนาแบบสามคน การสานเสวนาแบบเปิดพื้นที่ การสานเสวนาแบบสภากาแฟ การสานเสวนาแบบอ่าวปลา* ผ่านกระบวนการที่ใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ มาปฏิบัติเพื่อสร้างความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ได้แก่ *การใช้ระฆังแห่งพูด การสร้างความไว้วางใจ สื่อสร้างแรงบันดาลใจ การเยียวยา ประชาธิปไตยแบบลงคะแนน การลงพื้นที่ และแก้ไขปัญหา* (Chancome, 2021) ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้



แผนภาพที่ 2 การสานเสวนา: นวัตกรรมสันติภาพ

Source: developed by Poldham Sianmekhun Chancome, 2021

5.2 ประโยชน์จากการสานเสวนา

ผลการดำเนินงานด้านการสานเสวนาของสมส.นับแต่ปีพ.ศ. 2548-2557 ปรากฏผลงานที่โดดเด่นที่เป็นผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ดังนี้

ระดับบุคคล

1) การสานเสวนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพบว่าผู้ร่วมสานเสวนามีความคาดหวังในกระบวนการสานเสวนา เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เริ่มใจกว้าง รับฟังข้อเสนอแนะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นท่าทีที่เปลี่ยนไปของผู้ร่วมสานเสวนาที่เริ่มมีความคาดหวังว่าสานเสวนาจะเป็นเครื่องมือที่สามารถป้องกันความรุนแรงหรือแก้ไข้ปัญหา (Suwanbubpha, 2005)

2) มีการนำกระบวนการสานเสวนาไปใช้ เช่น ศอ.บต. ครู สถานพินิจ และหน่วยงานอื่นๆที่สนใจ การสานเสวนาได้เชิญวิทยากรกระบวนการจากสสมส.ไปจัดกระบวนการสานเสวนาอย่างต่อเนื่อง (Suwanbubpha, 2005)

3) เกิดผู้นำชาวบ้านในลักษณะผู้นำร่วม เช่น เวทีประชาคมของจังหวัดนราธิวาส และเกิดความตระหนักว่าผู้หญิงก็สามารถเป็นผู้นำได้ (Suwanbubpha, 2006a)

4) รู้จักตนเองและเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการในการพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Suwanbubpha, 2009c)

ระดับองค์กร/ชุมชน

1) การสานเสวนาพื้นที่ป่าสมุนไพร่ ตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทำให้หน่วยงานรัฐรักษาพื้นที่ป่าไว้ให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ (Suwanbubpha, 2005)

2) การสานเสวนาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ทิ้งขยะตำบลควนโนรี อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทำให้เกิดความร่วมมือและสร้างมาตรการในการแก้ไขปัญหา (Suwanbubpha, 2005)

3) การสานเสวนาในสถานพินิจ ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่และเยาวชน โดยได้พัฒนา “การฟังอย่างลึกซึ้ง” และเปิดโอกาสให้ผู้ทำงานฟังเหตุผลและความจำเป็น (Suwanbubpha, 2009c)

4) เกิดชุมชนแห่งความสุข ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนจากกลุ่มสตรีชุมชนพุทธ-มุสลิม ในจังหวัดปัตตานี (Suwanbubpha, 2006b)

นอกจากนี้ ยังเกิดผลลัพธ์ที่เป็นการขยายผลในหลายลักษณะ เช่น เกิดเครือข่ายความร่วมมือกันระหว่างศาสนาพุทธ-มุสลิม และศาสนาต่างๆในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดหนังสือ ตำรา ที่เป็นการจัดการความรู้ด้านการสานเสวนา และเกิดวิทยากรสันติวิธีในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น โดยมีการร่วมกันจัดสานเสวนาในพื้นที่ขัดแย้ง มีผู้นำไปใช้ในพื้นที่จริง เช่น อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส, ตำบลโคกโพธิ์ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี, บ่อน้ำร้อน อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และยังมีการเรียกร้องให้จัดสานเสวนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพิ่มขึ้น (Suwanbubpha, 2006) และหน่วยงานราชการอื่นๆ ก็สนใจให้สสมส.เข้าไปจัดกระบวนการ เช่น กรมพินิจ กรมราชทัณฑ์ กรมการแพทย์ สถาบันอาชีวะ อบต. เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สังคมและหน่วยงานต่างๆเริ่มมีความเข้าใจและให้ความสำคัญต่อการสานเสวนาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การสานเสวนาจึงเป็นนวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะของการให้บริการอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม แม้การสานเสวนาไม่ใช่เครื่องมือหรือยาสารพัดโรคที่สามารถนำไปแก้ไขปัญหาได้ในทุกสถานการณ์ แต่ก็ยังเป็นเครื่องมือการเปิดพื้นที่ปลอดภัยในการสร้างความเข้าใจร่วมกันด้วยความเป็นมนุษย์ (Suwanbubpha, 2009c) ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะสถานการณ์ของความหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจ และเมื่อมีผู้คนจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจ ความจำเป็นที่จะต้องนำองค์ความรู้ดังกล่าวเผยแพร่เพื่อเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่ควรมีการขยายออกไปให้มากขึ้น

แม้บางครั้งการสานเสวนาจะไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลย แต่การสานเสวนาก็มีเป้าหมายที่กว้างหลายระดับ การมีโอกาสได้เปิดพื้นที่ปลอดภัยเพื่อการพูดคุยและการฟังอย่างลึกซึ้ง ก็นับว่าเป็นเป้าหมายแรกเริ่มของการสานเสวนา และการกระทำอย่างต่อเนื่องหรือการกระทำซ้ำของการสานเสวนาก็จะทำให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ภายใต้ความรักความเมตตากรุณาต่อกัน ซึ่งจะช่วยลดความเข้าใจผิดและเมื่อทุกคนนำไปใช้ให้ได้ผลจริง ก็จะทำให้สันติภาพเกิดขึ้นได้ (Suwanbubpha, 2009c)

6. อภิปรายผลการวิจัย

การสานเสวนา: นวัตกรรมสันติภาพ มีกรอบแนวคิดการวิจัยชั่วคราวที่กล่าวถึงองค์ประกอบนวัตกรรม 2 ประการ ได้แก่ องค์ความรู้ใหม่และประโยชน์ ในการอภิปรายผลจึงจะแสดงให้เห็นว่า การสานเสวนาดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องหรือแตกต่างจากกรอบแนวคิดการวิจัยชั่วคราวอย่างไรบ้าง

การสานเสวนามีประวัติศาสตร์การใช้มายาวนาน กล่าวกันว่าในสมัยยุคเริ่มต้นของปรัชญากรีกโบราณ กระบวนการแสวงหาความรู้ของโสกราตีส เพลโต อริสโตเติล ก็เป็นการสานเสวนา หรือเรียกว่า Dialogue ซึ่งมาจากรากศัพท์ว่า dia แปลว่า ไหล ทะลุ และ logos แปลว่า ถ้อยคำ ความหมาย เมื่อรวมความแล้วจึงหมายถึง ความหมายที่ไหลผ่าน ไหลทะลุ กล่าวคือ เป็นถ้อยคำที่ทำให้เกิดความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้งทะลุปรุโปร่ง อย่างที่หลายสำนักในสังคมไทยยอมรับว่าเป็นกระบวนการฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างเมตตา ฟังโดยไม่ตัดสินใจก่อน (Suwanbubpha, 2005, 2009a)

การสานเสวนานับว่าเป็นเรื่องใหม่มากในสังคมไทย ยิ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยิ่งไม่เคยมีการนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้มาก่อน ส่วนผู้ที่รู้จักก็มักรู้จักว่าเป็นเพียงการพูดคุยธรรมดา แต่ไม่รู้จักกระบวนการโดยก่อนหน้าปีพ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สังคมไทยพอที่จะรู้จักการสานเสวนาบ้างแล้ว แต่ใช้คำว่า “สุนทรียสนทนา” โดยแปลมาจากคำเดียวกันคือ Dialogue ซึ่งวิศิษฐ์ วังวิญญู (Wangwinyu, 2005) เป็นผู้ริเริ่มใช้กระบวนการดังกล่าวมานานแล้ว และมีกลุ่มที่รู้จักคุ้นเคยกับกระบวนการนี้ เช่น กลุ่มจิตวิวัฒน์ จิตตปัญญา หรือกลุ่มผู้สนใจการเรียนรู้ด้านใน ผู้ที่เรียนในศาสนาคริสต์ก็อาจจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้บ้าง ผู้เรียนศาสนาเปรียบเทียบก็เรียนรู้ด้วยปัญหาที่ว่า ทุกศาสนามักจะเห็นว่าศาสนาของตนดีที่สุดในที่สุด แต่จะอย่างไรกับความเห็นที่ขัดแย้งกันนี้ เครื่องมือที่ใช้ก็คือสานเสวนานั่นเอง

สำหรับการสานเสวนาระหว่างศาสนาที่เริ่มมีขึ้นราวปีพ.ศ. 2505 นั้นเป็นการสานเสวนาระหว่างศาสนาคริสต์-พุทธ ภายหลังจากจึงขยายไปสู่ศาสนาอื่น ภายใต้งานจัด “ปาฐกถาซินแคลร์ ทอมป์สันอนุสรณ์” แต่ปัญหาที่สำคัญก็คือเกิดความระแวงต่าง ๆ เช่น ระแวงว่าเป็นความต้องการรู้จุดแข็งจุดอ่อน ระแวงว่าเป็นไปเพื่อแย้งชิงศาสนิก และขาดความเข้าใจเรื่อง การสานเสวนา (Center for Peace Studies and Development, 2006b) ทั้งนี้ การสานเสวนาดังกล่าวเป็นเพียงความพยายามของนักบวชของศาสนาที่ต้องการจะพูดคุยให้เข้าใจกัน และยังพบงานวิจัยที่กล่าวถึงการสานเสวนาว่ายังเป็นการเสแสร้งที่จะข้ามวัฒนธรรมไปศึกษาศาสนาอื่น และยังขาดการเปิดใจกว้าง ไม่จริงใจ แต่ก็อาจเปลี่ยนแปลงได้หากสามารถสร้างความคุ้นเคยและเป็นมิตร (Kulwong, 2006) อย่างไรก็ตาม การสานเสวนาดังที่กล่าวไว้แล้วว่า อาจประสบ

ความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ แต่หลักการก็มีอยู่ว่าการสานเสวนานั้น เป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และการสานเสวนาไม่ใช่คำตอบสุดท้าย เช่นเดียวกับที่โคทม อารียา (Arya, 2008) กล่าวถึงผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นว่า “การสานเสวนา...จะประสบผลสำเร็จ...หรือไม่...ขึ้นอยู่กับการไม่ผูกขาดความถูกต้อง...การสานเสวนาจะเริ่มได้ไม่่ง่ายนัก ต้องเอาชนะใจตนเองก่อน ว่าตนอาจจะไม่ใช่ฝ่ายถูก... จากนั้นจึงเปิดใจเข้าหากัน คำว่า “สาน” ในสานเสวนา จึงจะหมายถึงการสานใจกัน” ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า การสานเสวนานั้นยังขาดความเข้าใจกันอยู่มาก

การสานเสวนาก่อนหน้านี้เป็นการเรียนรู้เนื้อหาว่าหลักการศาสนาเป็นอย่างไร แต่สานเสวนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้กลับเป็นการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหา ไม่ใช่รู้แค่ว่าคนคิดอะไร แต่เป็นการสานสัมพันธ์ ถักทอสายสัมพันธ์ที่แตกร้าวเพื่อยอมรับความจริงและร่วมกันอยู่ต่อไปได้อย่างสันติสุข เช่นเดียวกับวิธีการที่หมู่บ้านพลัมใช้ในสังฆะ เป็นเครื่องมือให้เกิดการเริ่มต้นใหม่ (Mornmai, 2007) ความเป็นนวัตกรรมสันติภาพดังกล่าวได้แก่ ความแตกต่างจากเดิมที่เพิ่มความพยายามแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างสันติวิธี ซึ่งไม่ใช่เพียงการพัฒนาสันติภายในหรือเข้าใจเนื้อหาเท่านั้นแต่ได้นำไปสู่การพัฒนามิติภายนอกด้วย โดยมีการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อแสวงหาข้อมูลตั้งเช่นกระบวนการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมสันติภาพจึงไม่ใช่เครื่องมือ (Method) ในการแก้ไขปัญหานั้น แต่ยังมีลักษณะที่เป็นระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) มีวิธีการมองโลกอย่างกรุณา มีวิธีการเข้าถึงความรู้ ความจริง มีการตรวจสอบข้อมูล และยังเป็น การแสวงหาเพื่อน พัฒนาเครือข่าย และนำมาซึ่งความเห็นพ้อง การไว้วางใจ การสร้างความร่วมมือและการเปิดพื้นที่ทางความคิด (Chancome, 2021)

อย่างไรก็ดี ในศาสนาอิสลามนั้นก็มีวิธีการพูดคุยกันที่เป็นลักษณะสภาภาพและสภาชุรอ โดยเฉพาะแนวทางของศาสนาในศาสนาต่าง ๆ นั้นก็มีแนวทางในการทำสานเสวนา เพียงแต่ไม่มีกระบวนการหรือรูปแบบที่ชัดเจนเต็มรูปแบบที่ทำกันเหมือนการสานเสวนาที่กล่าวถึงที่นี่ที่เน้นความเข้าใจมิติด้านใน เน้นความต่อเนื่อง ไม่ได้เน้นเพียงการเข้าใจเนื้อหาเท่านั้น แต่เน้นการถักทอสายสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่ความเห็นพ้องร่วมกันแก้ไข ปัญหา (Suwanbubpha, 2009c)

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า โดยทั่วไปการประชุม การระดมสมอง สภาชุมชน มักเป็นการนำเสนอข้อมูล รับฟัง แลกเปลี่ยน อภิปราย และสรุปความเห็นพ้อง ก่อนที่จะแยกย้ายกันกลับ แต่กระบวนการสานเสวนาที่เป็นนวัตกรรมสันติภาพนั้นทำให้คนมีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ได้มาก เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชน องค์กร และเกิดข้อเสนอแนะที่ผู้คนเห็นพ้องกัน ผลการวิจัยส่วนหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นว่าการสานเสวนามีความแตกต่างไปจากการประชุมที่กลุ่มเป้าหมายเคยเข้าร่วมมาก่อน และมักเรียกร้องให้มีการจัดการสานเสวนาเช่นนี้อยู่เสมอ (Suwanbubpha, 2009c) ซึ่งย่อมแสดงให้เห็นว่าการสานเสวนาไม่ใช่การพูดคุยสนทนาหรือการประชุมสัมมนาทั่วไป แต่เป็นเวทีที่ดำเนินไปภายใต้กรอบแนวคิดชุดหนึ่งที่ต่างออกไปจากความคุ้นเคยของคนทั่วไปซึ่งผ่านการประชุมพูดคุยกันแบบเดิม การสานเสวนาจึงทำได้มากกว่าการทำ ความเข้าใจปัญหาหรือประเด็นที่พูดคุยกัน แต่ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกันในฐานะเพื่อนมนุษย์ เกิดเครือข่าย และยกระดับการพัฒนาด้วยการแปลงเปลี่ยน (Transformation) เพื่อนำไปสู่สันติภาพ ดังนั้น ในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ การสานเสวนาจึงจัดเป็นนวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์และกระบวนการใหม่ระดับปฏิบัติ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยชั่วคราว

ด้วยความต่างจากความคุ้นเคยแบบเดิม ๆ การสานเสวนาจึงเป็นนวัตกรรมด้านการประชุมอย่างหนึ่งที่น่ามาซึ่งการพัฒนา การป้องกันหรือแก้ไข้ปัญหา การเยียวยา การสร้างเครือข่าย เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างความไว้วางใจ เกิดความร่วมมือ เปิดพื้นที่ทางความคิด ให้คนคุยกันได้อย่างปลอดภัย มีความสุขท่ามกลางความแตกต่าง โดยอาศัยกระบวนการฟังอย่างลึกซึ้ง ฟังตนเอง ฟังคนอื่น และฟังความเงียบเพื่อให้เข้าใจตนเองและผู้อื่นได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ที่กล่าวถึงนวัตกรรมว่า เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม (Royal decree establishing the National Innovation Agency (Public Organization), 2009) และ James M. Utterback (1970; 2014) ที่กล่าวถึง นวัตกรรม ว่าเป็นสิ่งใหม่ (Newness) มีประโยชน์ (Benefits) และเป็น การผสมผสานทั้งทฤษฎีและสาขาวิชาเฉพาะต่าง ๆ ให้มีลักษณะเป็นองค์รวมมากขึ้น โดยมีกระบวนการสร้าง นวัตกรรมสามขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างแนวคิด (Idea generation) 2) การแก้ปัญหา (Problem solving) และ 3) การนำไปปฏิบัติและการแพร่กระจาย (Implementation and diffusion) เช่นเดียวกับ Spila, J. C., Luna, A. & Unceta, A. (2016) กล่าวถึงนวัตกรรมทางสังคมว่าเป็นการผสมผสานระหว่างความคิดและ รูปแบบต่าง ๆ ของการทำงานร่วมกัน ซึ่งการสานเสวนานั้นเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานกรอบความคิด ด้านสันติวิธี จิตตปัญญาศึกษา การสื่อสารอย่างสันติ ศาสนา จริยธรรมโลก และมีการลงพื้นที่ชุมชน เช่นเดียวกับการวิจัยและพัฒนา เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และ เกิดประโยชน์ทั้งระดับบุคคล ชุมชน องค์กร

7. ข้อเสนอแนะ

การทำงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงมีความท้าทายทุกด้าน การสานเสวนาได้รับการพัฒนาเป็นนวัตกรรมสันติภาพ เป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้น การสานเสวนานับเป็น จุดแข็งของสสมส.และเปิดโอกาสให้เกิดการขยายงานได้มากขึ้น เพราะได้รับการยอมรับจนปัจจุบัน แต่ ขณะเดียวกัน ยังมีจุดอ่อนที่ต้องพัฒนาปรับปรุงให้มีความยั่งยืน โดยมีข้อเสนอแนะ 4 ประการ ได้แก่

1) ระดับทั่วไป ผู้เกี่ยวข้องควรให้ความรู้เรื่องการสานเสวนาแก่สังคมอย่างต่อเนื่อง เพราะยังมีกลุ่มคน ที่ขาดความรู้ความเข้าใจ และยังคงเกิดความขัดแย้งในสังคมอย่างกว้างขวาง

2) ระดับสถาบัน โดยสสมส.ถ่ายทอดนวัตกรรม ด้วยการพัฒนาคณากรให้มีทักษะและเรียนรู้ นวัตกรรมสานเสวนาให้เกิดความเชี่ยวชาญในรุ่นต่อไป

3) ระดับนโยบาย จัดทำยุทธศาสตร์การสานเสวนาเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการประเด็นความ สนใจให้สอดคล้องความต้องการของพื้นที่ เช่น อาชีพ การศึกษา ความปลอดภัย/ความมั่นคง ฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ ศาสนา/ศิลปวัฒนธรรม การเมือง ภาคประชาสังคม พหุวัฒนธรรม นโยบายสาธารณะ

4) การสร้างนวัตกรรมใหม่ (Re-innovation) เป็นการจัดการความรู้ เพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือยกระดับนวัตกรรม ให้มีความสอดคล้องกับกำลังบุคลากรของสสส. และให้มีความร่วมมือกับพื้นที่ชายแดนภาคใต้ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งรุนแรงในสังคมไทย

References

Arya, K. (2008, October 30). *Khwām thuḅ phit læ kān sān sēwana* [Right-wrong and dialogue]. *bangkokbiznews*. (In Thai).

Buranajaroenkij D. (2021). *Sathānakān dek yaowachon læ phuḅying nai ḅhāngwat chāidāen phāk tai* [Situation of children, youth and women in the southern border provinces]. Child and Women Coordination Center in the Southern Border Provinces, Southern Border Provinces Administrative Center (SBPAC). (In Thai).

Center for Peace Studies and Development. (2006a). *Botbat khōng sāsānik nai kānsāng khwām samānachan* [The role of religious people in reconciliation]. Center for Peace Studies and Development, Mahidol University. (In Thai).

Center for Peace Studies and Development. (2006b). *Sāsana sēwana : nāōkhit læ prasopkān kān sān sēwana rawāng sāsana læ kānmuāng nāō luk kap ḅhāriyatham khōng nakkānmuāng ḅhāk mummōng khōng sāsānikkachon* [Religious dialogue: Concepts and experiences of interreligious dialogue and deep politics and the ethics of politicians from a religious point of view]. Institute of Culture and Religion Studies, Payap University. (In Thai).

Chaisukkosol, C. (2015). Pārichāt Suwanbubpa krabūan kradaḅ nakha wām khatyāeng læ sān sēwana [Parichart Suwanbubpha: Dialogue and conflict facilitator]. *Journal of Human Rights and Peace Studies*, 1(1) , 27- 68. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/HRPS/article/view/163638>. (In Thai).

Chancome, P. (2015). *Botriān læ ‘ongkhwāmru nai rōp thotsawat kānwichai læ phatthanaḅ nai phuḅthi ḅhāngwat chāidāen phāk tai khōng sathāban sitthi manutsayachon læ santi suksā (Phō.Sō. 2548 - 2557)* [Lessons-Learned and Body of Knowledge

in a Decade: Research and Development in the Southernmost Provinces of the Institute of Human Rights and Peace Studies (B.E. 2548-2557)]. Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University.

Chancome, P. S. (2021). *Kānwichai 'ongkhwāmru lāe nawattakam dañ santi suksā khōṅg sathāban sitthi manutsayachon lāe santi suksā* (Phō. So. 2548 - 2564) [Research on the Body of Knowledge and Innovation in Peace Studies of the Institute of Human Rights and Peace Studies (2005-2021)]. Institute of Human Rights and Peace Studies. (In Thai).

Charoenpolpiriya, N. (2007). *Rāingān kānsuksā lāe phatthana chabap sombun khroṅkān yīeoyā khroṅkhrūa phū sūnsiā chīwit lāe bāčchep chāk koṅani khwāmrunrāeṅ nai sī chāngwat chāidāen phāk tai* [A complete study and development report on the project to heal families of those who lost their lives and injuries from violence in the four southern border provinces]. Peaceful Means Study and Development Center, Mahidol University. (In Thai).

Kulwong, M. (2006). *Inter-Religious dialogue in the higher educational institutes: A comparative study of dialogue between Mahachulalongkornrajavidyalaya University and Saengtham College* [Master's thesis, Mahidol University].

Mornmai. (2007). *Rōemton mai : Tam rōjtit Nat chāk Wiatnām thung mubān phalam* [Beginning a new: Follow Thich Nhat Hanh's footsteps from Vietnam to Plum Village]. Baan Phra Arthit. (In Thai).

Narkurairattana, P. & Chaisukkosol, C. (2021). *Khōsanāe chāeṅg nayobāi phūa khwām proṅgdoṅg nai sangkhom tākyaek rāo luk* [Policy Recommendation for Reconciliation in Deep Divided Society]. Mahidol University. (In Thai).

Royal decree establishing the National Innovation Agency (Public Organization). (2009, September 1). *Rāčhakit chānubēksā* [Royal Gazette]. Volume 126, chapter 63 a, page 2. (In Thai).

- Spila, J. C., Luna, A. & Unceta, A. (2016). Social Innovation Regime: An Exploratory Framework to measure Social Innovation. *IMPACT Working Paper*. Gelsenkirchen: Institute for Work and Technology.
- Suwanbubpha, P. (2005). *Rāingān fuk 'oprom witthayakoṇ sān sēwana* [Report on Training for Trainers on Dialogue]. Center for Peace Studies and Development, Mahidol University. (In Thai).
- Suwanbubpha, P. (2006). *Rāingān khroṅkān sān sēwana phūā pōṅkan læ lot panhā khwāmkyāyēng nai chumchon* [Report on the dialogue project to prevent and reduce conflicts in the community]. Center for Peace Studies and Development, Mahidol University. (In Thai).
- Suwanbubpha, P. (2009a). *Sān sēwana sānchāi sūchāi* [Dialogue, weaving hearts to hearts]. Center for Peace Studies and Development, Mahidol University. (In Thai).
- Suwanbubpha, P. (2009b). *Sūpnūāng māchāk sān sēwana* [Derived from the dialogue]. Nakhon Pathom: Center for Peace Studies and Development, Mahidol University. (In Thai).
- Suwanbubpha, P. (2009c). *Rāingān phon kāndamnāēn ngān chabap sombūn khroṅkān sān sēwana phūā pōṅkan læ lot panhā kānchāi khwāmrunrēng nai sathan phinit læ sūn fuk 'oprom yaowachon nai chāngwat phāk tai* [A complete report on the results of the dialogue project to prevent and reduce violence in detention centers and youth training centers in southern provinces]. Center for Peace Studies and Development, Mahidol University. (In Thai).
- Suwanbubpha, P. (2010). *Khūmū kānchat krabūānkān sān sēwana* [A manual for organizing the dialogue process]. Center for Peace Studies and Development, Mahidol University. (In Thai).
- Suwanbubpha, P. (2014). *Rāingān kān sān sēwana kap phū mī sūān daisiā KōFōPhō* [Report on dialogue with EGAT stakeholders]. December 15-17, 2014 at Tha Thung Na Training Center, Morakot Room, Tha Thung Na Dam Kanchanaburi Province. Institute of Human Rights and Peace Studies, Mahidol University. (In Thai).

- Tuansiri, E. (2013). *Khrūākhāi prachā sangkhom: Phonlawat læ botriān kānphatthana sū santiphāp chāidæñ tai* [Civil society network: Dynamics and development lessons for peace in the deep south]. Local Community Development Institute. (In Thai).
- Utterback, J. M. (1970). The process of innovation: A study of the origination and development of ideas for new scientific instruments. *IEEE Transactions on Engineering Management, EM-18*(4), 124-131. Doi: 10.1109/TEM.1971.6448350
- Utterback, J. M. (2014). Innovation and corporate strategy. *International Journal of Technology Management, 1*(1-2), 119-132.
<https://www.inderscienceonline.com/doi/abs/10.1504/IJTM.1986.026102>.
- Wangwinyu, W. (2005). *Sunthariya sonthana* [Dialogue]. Suanngen Meema. (In Thai).